

Komunikacija

PROJEKAT *Imenovati TO ratom* ima za cilj uspostavljanje komunikacije i saradnje između ratnih veterana i antiratnih aktivista iz devedesetih godina. Cilj projekta, dakle, nije „prevazilaženje“ podele između ratnog i antiratnog „tabora“, niti njihovo „ujedinjavanje“, već otkrivanje različitih rascepa koji se ovom podelom zataškavaju, da bi komunikacija uopšte bila moguća. Uzmimo na primer Jovana Jovanovića, nekvalifikovanog radnika, junaka iz uvodnog izlaganja dr Srečka Mihajlovića na diskusiji *Radnici i kapitalizam* koju smo organizovali 9. marta ove godine, i Miroslava Tamburića iz nevladine organizacije Forca, lokalnog koordinatora projekta *Imenoviti TO ratom* u Požegi, koji je oktobra prošle godine za naš bilten pisao o svojim motivima da se uključi u projekat. Na prvi bi se pogled reklo da ova dvojica reprodukuju liniju razdvajanja „dve Srbije“ (nacionalističku i evropsku, narodnjačku i pankersku, gubitničku i srednjoklasnu...), i pripadajuću reotirku da su oni drugi „deo problema“. Malo pažljivije sravnjivanje njihovih pozicija otvara obostranu preku potrebu za odbacivanjem nametnutih „tabora“, za komunikacijom i saradnjom.

Projektni tim *Imenovati TO ratom*

Dr Srećko Mihailović

NEPODNOŠLJIVO (LAŽNA) LAKOĆA

PRIVATIZACIONOG AKTA

- teze -

<i>„Voleo bih da danas živim kao onda u ono Titovo vreme kad mi je bilo najgore“</i>
Jovan Jovanović, nekvalifikovani radnik, prevarom su ga „poslali na Biro“ uz bednu otpremninu

<i>„Sadašnjost nam je sve gora, prošlost sve bolja, a budućnosti nema“</i>
Mihailović i drugi, 1997.

<i>„Na vodama vavilonskim sjedasmo i plakasmo opominjući se Siona“</i>
Psalmi Davidovi, 137. početni stih

ZAGLUPLJENi antikomunizmom, reformatori i „reformator“ sistema, nisu nikako mogli da primete duboku vezanost radnika za socijalističku državu i samoupravljanje. Društvenim inženjerima nije išlo u glavu da su radnici, realnim uvidom u stanje stvari a i određenim klasnim instinktom, u socijalističkoj državi barem donekle prepoznavali svoju državu. Reformatori i „reformatori“ su nipodaštavali i socijalizam i samoupravljanje. Na sve strane razvijana mržnja prema poretku koji nacionalna elita zamenjuje novim, nije mogla dugo da se održi, iako se ne može reći da u jednom trenutku nije obuzela i same radnike. Međutim, kao što u životu biva, tek kada nečega nema, saznajemo i osećamo koliko nam to nedostaje. Potreba za socijalističkom državom i našim radničkim fabrikama kao da je u 90-im bila jača nego ikada. Milošević je to, po svemu sudeći, dobro znao. Antibiokratsku revoluciju prvobitno usmerenu protiv socijalističke države, postepeno je preusmerio u snažno zalaganje za izgradnju *naše* socijalističko-naciokratske države. Milošević je ostao u savezu, u koalíciji, barem sa jednim delom radničke kalse, onim manje obrazovanim i

Odnos građana Srbije prema socijalizmu, aktuelnoj tranziciji i budućem sistemu – sredinom devedesetih (u %)			
<i>Stepen obojnosti/prihvatanja</i>	Socijalizam	Aktualni sistem	Budući sistem
Obojnost	24	57	64
Pomešan odnos	51	41	29
Privlačnost	25	2	7
UKUPNO	100	100	100

Izvor: Mihailović, 1997.

Uprošćeno gledano, Jovan Jovanović je na polasku putovanja u kapitalizam morao da reši **dva krupna pitanja**, da počne da bira vlast (kao da on to nije uvek želeo) i da pristane da se odrekne svojine („svoje“ ili državne, svedjedno). Prvo mu je lako pošlo od ruke i završilo se kako-tako.

Ovaj tekst je kompilacija podataka iz mojih knjiga i tekstova u poslednjih dvadesetak godina i istraživanja koja sam sa kolegama radio u Institutu društvenih nauka, Centru za proučavanje alternativa i Cesisu.

za samoobrazovanje

Riliten

uciteljneznalica.org
drustvena pitanja

Mišljenje o privatizaciji, Srbija 2002-2010. (u %)

Mišljenje o privatizaciji	2002.	2003.	2007.	2010.
Nužan reformski proces koji se dobro sprovodi	12	12	16	3
Čista pljačka	39	31	36	44
Ona je nužna, ali se sprovodi na pogrešan način	23	35	33	27
Ne zna, ne može da oceni	26	22	15	26
UKUPNO	100	100	100	100

*Podaci za 2002, 2003. I 2007. godinu potiču iz istraživanja na uzorcima zaposlenih radnika, dok su podaca za 2010. godinu iz istraživanja na opštem uzorku. – Inače podaci su iz istraživanja koje sam radio zajedno sa kolegama (Stojilković, Ivanić i dr).

Za privatizaciju se, 1993. godine, zalaže 36% NK i PK radnika (64% je za podržavljenje), a prilično više, gotovo polovina, KV i VKV radnika – 47% prema 53% koji su za podržavljenje. U istom istraživanju nađeno je da se 67% NK i PK radnika zalaže za ukidanje političkih stranaka, dok među KV i VKV radnicima isti stav podržava 47% (Golubović i dr, 1995: 309).

S drugim je bilo mnogo problema, i danas ih ima. I danas mnogi kažu da se nisu odrekli svojine i da je to „njihovo“. Tranzicija bi nekako i protekla i pored naivnog i „dečjeg“ očekivanja da će sa promenom tipa vlasti i tipa svojine sve ostalo „ići po automatizmu“ u željenom pravcu, da nije bilo i trećeg od elite postavljenog zadatka nacionalne prirode, tj. „teritorijalne tranzicije“. To, prvo širenje a potom odbrana teritorije, ta „tranzicija“ bila je, a na žalost i danas je, naša crna rupa koja guta sve živo, i nas i našu civilnost i našu civilizovanost. Zamislite samo šta bi se postiglo i dokle bi stigli da je sva energija progutana od pomenute crne rupe, iskorišćena za bilo šta drugo, korisno i životno!

x x x
--

Činjenica je da Jovana niko nije ništa pitao kada je počinjalo (tranziciono) putovanje. Nekako su ga, manje više, ubacili u tranzicioni voz. No, verujem i da su ga pitali, da ne bi imao ništa protiv, da bi mu se činilo da su i putovanje i odredište bolji od onoga što je on tada živeo. Pisetimo se samo da na prvim višestranačkim izborima nije bilo ni partije, a bogme ni birača koji bi u ozbiljnijem broju osporili potrebu putovanja i samo odredište. Drugo je pitanje, da li bi Jovan imao šanse da se odupre nečemu što je onda, te 1990. godine, bilo *duh vremena*.

U jednom istraživanju iz 1997. godine nađeno je da 29% građana kaže da negativno reaguje na reč socijalizam, a pozitivno reaguje 44%, dok na kapitalizam negativno reaguje 31% a pozitivno 32%. Veliki broj građana je ustvari uzdržan, 27% u slučaju odnosa prema socijalizmu, a čak 37% u slučaju kapitalizma (videti: Slavujević i Mihailović, 1999).
--

U kasnijim godinama nalazimo znatan broj opredeljenih za kapitalizam. Ali ni tada nije reč o natpolovičnoj većini, a čak bi, u sameravanju sa socijalizmom, kapitalizam bio na gubitku. Tako u istraživanju iz 1997. godine nalazimo na sličan pototak onih koji negativno reaguju na reč socijalizam (29 posto) i na reč kapitalizam (31 posto), međutim razlika je u broju onih koji pozitivno reaguje ju – u slučaju socijalizma to je 44 posto, a u slučaju kapitalizma 32 posto. U reagovanju naroda na direktnija pitanja, kapitalizam prolazi nešto bolje. Na primer, 1999. godine nalazimo podjednak broj onih koji smatraju dobrim „uvođenje kapitalističke ekonomije zasnovane na slobodnoj privatnoj inicijativi i privatnoj svojini“ (43 posto ispitanika) i onih kojima je ili svedjedno, ili ne znaju o čemu se radi (42 posto), a kapitalizam tek 15 posto ispitanika smatra lošim. Na drugoj strani, sva ispitivanja odnosa prema neoliberalnom kapitalizmu, pokazuju distancu i odbacivanje. Malo ko danas odbacuje stav da „Vlada treba da zadovolji osnovne potrebe građana u slučaju bolesti, siromaštva i nezaposlenosti“, a što bi svaki neoliberal trebalo da odbaci bez razmišljanja. Prema rezultatima našeg istraživanja iz 2010. godine, pomenuti stav prihvata tri četvrtine ispitanika, a odbacuje ga jedna desetina.

x x x
--

Jovan Jovanović je u prvoj polovini devedesetih bio i „pomalo“ zanet. Utuvili su mu u glavu da se nacionalizam „maže na hleba“ i da u velikoj i nacionalno čistoj Srbiji sa neba padaju pečene ševe i janjci, da rekama teče med i mleko, a potocima rakija i pivo. No, treba primetiti da je Jovanu to nekako prijalo i da se nije naročito pirao. Naprotiv! Valjda je u karakteru ovog naroda da radije poveruje u utopije - bilo hrišćansku, bilo komunističku, bilo nacionalističku – nego u neke mnogo izvesnije pojave!

Brzo se pokazalo da je Jovana veoma mnogo koštalo to olako pristajanje na putovanje bez voznog reda, i olako prihvatanje srbovanja i ubijanja ljudi druge nacije i druge vere, to pristajanje na politiku osvete za sve istorijske poraze... Brzo se pokazalo da je Vođa od velikog poverenja, u stvari, pobegao iz jedne priče Radoja Domanovića, i da smo mi slepi, a ne vođa. - Osveščivanje je počelo krajem prve polovine poslednje decenije dvadesetog veka – i traje do danas. No, o tome smo govorili prošli put.
Pet godina posle oktobarskih promena iz 2000. godine, na pitanje „Šta mislite koliki je domet promena koje su izvršene 5. oktobra 2000. godine?“, dobijeni su gotovo istovetni odgovori: nepuna trećina govori o demokratskom preobražaju, petina o početku propadanja, 37 posto misli da je sve ostalo isto „samo su jedni zamenili druge“, dok 13 posto izjavljuje da ne zna da odgovori na ovo pitanje.

Na pitanje „Koliki je domet promena koje su izvršene 5. oktobra 2000. godine?“, u istraživanju iz jeseni 2010. godine, na uzorku od 1.813 ispitanika, dobijeni su sledeći odgovori: <ul style="list-style-type: none">- 38 posto građana je odgovorilo „sve je ostalo isto, samo su jedni zamenili druge“, - 28 posto „to je početak propadanja Srbije“, - 18 posto ne zna ili ne razmišlja o tome, dok samo - 16 posto u pomenutim događajima vidi „početak demokratskog preobražaja Srbije“.

Deset godina nakon „oktobarskih događaja“ prepolovio se broj onih koji u oktobarskim promenama vide početak demokratskog preobražaja Srbije; deset godina posle, umesto ranijeg svakog trećeg, tek svaki šesti građanin vidi započete demokratske promene. Nasuprot tome, umesto ranije petine koja je u oktobarskim promenama videla početak propadanja Srbije, na desetogodišnj-treću promena procenat je porastao na 28. Većinsko mišljenje je, i pet godina i deset godina posle Oktobra glasi: „Sve je ostalo isto, samo su jedni zamenili druge“. Možemo, dakle, da mislimo šta god hoćemo i da na različite načine interpretiramo ove i ovakve nalaze, zavisno od našeg znanja ili od političkih verovanja, ali Jovan Jovanović u promenama od pre 12 i nešto godina, vidi samo primenjeno „srpsko pravilo“: Sjaši marko, da uzjaši janko!

x x x
--

Kad Jovanu Jovanoviću postavimo neka pretenciozna pitanja, a za odgovore na ta pitanje on je nestručan po mišljenju ogromne većine mojih kolega, a ja mrim da iako je on ne-stručan, da on zna

Imenovati TO ratom – Centar za kulturnu dekontaminaciju

onoliko koliko smo imali u prošlosti. Dakle, tražil smo od ispitanika da uporede sadašnje stanje, sa stanjem devedesetih godinama i sa stanjem pre 1990. Znači, da uporede sadašnju demokratiju, sa Miloševićevih deset godina vlasti i sa socijalizmom. Sameravali smo životni standard, stanje privrede, stanje političkog sistema i političke slobode. Prema svim ovim parametrima socijalizam je bio najbolji, osim po političkim slobodama, kada su one u pitanju danas je najbolje. Najgore nam je po dva parametra bilo u vreme Miloševića, a po druga dva danas. U prošloj deceniji – vreme ratova, nacionalizma, neviđene inflacije, međunarodne izolacije, bombardovanja i svih drugih decivilizacija – najgore nam je bilo na planu političkih sloboda i na planu političkog sistema, dok nam je u deceniji koja sada ističe najgore na planu životnog standarda i na planu privrede. Kada se sve sabere, Jovan Jovanović procenjuje da nam je najbolje bilo u socijalizmu (prosečna ocena 3,6), a da nam je u *današnjoj demokratiji* nešto bolje (2,5) nego što je bilo za Miloševićevog vakt (2,4).

U kakvom sećanju vam je ostalo titoističko doba	1993.	1994.	1996.	1997.	1999.
Bilo je loše	11	6	4	6	4
I dobro i loše	32	31	31	34	23
Bilo je dobro	42	49	56	52	52
Ne zna, BO	15	14	9	8	21
UKUPNO	100	100	100	100	100

Izvor: Mihailović, 1997., Slavujević i Mihailović1999.

I da zaključim, Jovan Jovanović misli da je bravar bio najbolji. Bio i ostao. Svi pozle njega su gori. Što smo dalji od socijalizma, sve nam je bolji i lepši. Od sjaja i bede tranzicije, ostala je samo beda! Od deset ispitanika osam kaže (u odgovoru na direktno pitanje) da je ovoj zemlji bilo najbolje u vreme socijalizma, a samo jedan da je najbolje u današnjoj demokratiji. Ili u postocima, 81 posto tvrdi da je bilo najbolje u vreme socijalizma, šest posto kaže da je bilo najbolje u vreme Miloševića, a 10 posto je sklono sadašnjosti. Da li je ovo lice ili naličje privatizacije, ne znam! Isti smer, ali mnogo drastičniji, imaju i odgovori na pitanje: Kada je ovoj zemlji bilo najbolje? Doba boljtkta 3% ispi-tanika smešta u vreme pre drugog svetskog rata, 6% u devedesete godine prošlog veka, 10% u prvu deceniju ovog veka, a čak 81% u vreme socijalizma!

-

Ma koji bre rat...

„Jebem ti rat, ti jebem... da ti jebem rat...“
IN MEMORIAM – Tusta i večni KUD Idijoti

NE znam ni sam kako početi osvrt na tu temu posle ovoilko vremena i posle toliko drugih ratova koje sam vodio kako ja lično, tako i svi oko mene. Prvo sam mislio da ću ovo lako, ali malo sam se namučio s ovim tekstom. Treba ga pisati hladne glave i staloženo, a glava vri i sve je osim hladna, a staloženost je davno ustuknula pred stresnim situacijama koje su svakodnevnica svakog prosečnog četrdesetogodišnjaka ovde i sada. Sve je u stvari počelo dok sam kao malo stariji klinac cepao marinke koje sam kupio štedeći na doručku u školi. Ni slutio nisam da će mi čizme, neke malo drugačije, biti jedna od trauma u životu. Sve što me u životu zanimalo bilo je punk, basket sa drugarima u školskom dvorištu i kako otići na teknu u sredu, jer tada dobijam najviše neopravedanih izostanaka. A da... Bio je važan i kvalitetan hamburger pre izlaska u grad. Da bi pivu ispred dragstora bolje leglo. Sve je tada i u to vreme baš tako (banalno?) i izgledalo. Taj izličiti izlazak iz deťinjstva u svet odraslih (i pokvarenijih, definitivno), bio je samo uvertira u ono što neki zovu „škola života“. Da sve neće biti kako sam planirao ukapirao sam kada su mi rekli da mi crveni indeks vnanrednog studenta BU ne odlaže dug ka domovini. Ili olatdžbini. Tako i ja poput mojih školskih drugova, rivala sa basketa, vlasnika novih Ramones kasetla u izdanju Jugotona i prijatelja za druge tribine (one pogrešne, južne^{;-)}, odlučih da odradim vojni rok. Počelo je dobro. Kasama u Beogradu, nadomak Marakane, na par stanica od SKCa, ili KSTa, nešto više do Akademije. Kad ono... Umesto lagane bežanije u civilni na sve tekme i konkone, sačekaše me ismustrirani i nadobudni oficiri koji su uveliko ratovali sa ustašama preko TV-a. Njima je bilo važno da slušamo njihovo „trovanje“ pre obaveznog gledanja TV Dnevnika i da se u čizmama možeš ogledati nakon višesatnog glancanja.

U prvih 4-5 meseci mislio sam da će straža ispred banjičkih zgrada biti najveće iskustvo u do tada razmaženom klincu, koji je kapirao šta se sprema, ali je bežao od toga. A videlo se da bežanja nema. Lagano odradivanje „vojnog roka“ se početkom proleća prekinulo i postalo realno ostvarenje svih dečačkih strepnj i trauma. Priča o prekomandi u „neki lovački dom“ negde na granici Bosne i Hrvatske postala je realnost, s tim što je bila reč o Lovачkom domu u izgradnji, bez prozora aili s krovom. No dobro, rat je. Sve se nastavilo tako, negde na Kordunu. Jebote, sećam se da sam nekada čitao o tom geografskom pojmu, nikad mi nije bilo potpuno jasno gde je to. Niti me je interesovalo. A sad odjednom tu. Rođen sam u zemlji čije su se granice tih dana surovo prekarajale, svaka buđala koja se slučajno rodila kao patriota sa ove ili one strane, uzimala je sebi za pravo da se sveći za razne istorijske nepravde. Koje su učinile naše (pra)dede? A šta ćemo sa nama koji ne želimo da svoju i budućnost svoje dece opterećujemo stvarima i problemima u kojima pobednika i samo jednih koji su u pravu, u stvari i nema? Imalo je sve to i dobre strane. Prvi put sam se vozio avionom. Iz Beograda u Bihać. A posle nekim busevima dalje. Gde? Zar je bitno? Nekom ruskom vojnom kantom u kojoj se osećala promaja, ali ona prava, a ne ona koja vekovima ubija milione Srba. To je bila toliko nesigurna vožnja, ili se tako činilo, da se i dan danas dobro oznojm kada uđem u avion. Stvar nije izvadila ni činjenica da ću se nekih mesec i po dana posle toga, legendarnim „kikašom“ vratiti kao „gospodin“, sa sve AK 70 u krlu ovog simpatičnog putničkog aviona. Istine radi, a možda i suštine mog životnog stava prema ovoj temi, treba reći da se moj boravak u ratnoj zoni, u vreme kada Srbija nije bila u ratu, odvijao u pozadinskom delu, nekih desetak kilometara od jednog velikog grada koji je bio linija razdvajanja. Nije bilo pucanja u neprijatelja, nije bilo ubijanja, nije bilo napada, nije bilo odbrane. Sve se manje-više svelo na nekih 300 sati uglavnom „mrtve“ straže. Čuj samo? Za mene i moje više nego dovoljno. „Dovoljnije“ nego što je normalno, jer se većinu tih noći sit ispričah sa jednom bitangom, tada potpukovnikom, Srbinom iz Hrvatske. Osim što sam odmah video da tu nešto dobio ne bi štima, imao sam neki osećaj gađenja prema tom „čoveku“. Iz početka neopravadano, a onda kako odmakóše dani sa punim pravom. Naime, moj crveni indeks, ta toliko željena potvrda moje zdrave ambicije da nastavi školovanje, čekala je negde u fioci dok odužim dug koji nisam zadužio. A sin gore pomenutog, moje godište, u vreme dok se ja tripujem da li ću se ikad više vratiti baksetu s ekipom u školskom dvorištu, jer me je neka nevidljiva sila poslala nigde, studira u Beogradu! lako se rodio negde u dinarskom delu bivše jugoslovenske republike Hrvatske, i iako se decenijama „kurčio“ svojim srpskim poreklom! Alo, bre, kakva je ovo zajebejancija? Tata potpukovnik, sredio sinu da studira u Beogradu dok se ja, njegov vršnjak, dete dvoje poštenih radnika bez veza u pripalnoj JNA, tramiram u „njegovom“ zabranu. A ne, ovo je neka dobra fora, definitivno. Inače, taj potpukovnik je na moje oči zaslužio zatvor, zapamtio sam mu ime, čekao sam da ga vidim na nekoj optužnici pa da se prijavim kao svedok. Nema ga. Nadoh ga na Google-u. Živ je. Prima penziju. Hrvatsku... I tako... Rat ratujem, a ne zanima me. I sve više me ne zanima. Jebo vas rat. I granice. Mene zanimaju ljudi. Dobri. Bez obzira da li su na jč“, s koje su strane Drine, i kako se i da li uopšte krste. Šta ja ima sa tim? Šta sad (ljubav prema čoveku) ima s tim? Već tada sam shvatio, a da toga nisam ni bio svestian, da ću se nakon ove epizode ceo život baviti antiratnim pričama. I jesam. Prvo kroz jednu, jedinu dosledno antiratnu stranku, a zatim kroz građanski aktivizam. To traje i danas. Već dvadeset i kusur godina traje privatni rat koji vodim protiv raznih lopova, protuva, ništaka, bitang... O, koliko je lepih reči u našem predivnom jeziku koje kratko i jasno karakterišu one protiv kojih svoj privatni rat nikada neću završiti. Ma koji, bre, rat? Filozofija krvi i fla nije moja. I dalje je to punk rock, hladno pivo (i u flaši) i na mp3 plejeru, daklako, s tim što se na listi prioriteta ubedljivo na prvom mestu nalazi moja mala, ali najlepša porodica, moje tri princeze za koje sam spremna da idem u rat. Do istrebljena. I protiv jačić od sebe, jer je taj rat svakako nemoguću izgubiti. To je rat protiv onih koji samo i pomisle da mi dimu u moj mali privatni svet. Za to ću uvek ratovati. A svi ostali ratovi... Ma daj... Ako i dalje nije jasno zašto tako mislim, onda nema potrebe ni dalje da pišem. (Tekst je napisan u oktobru, nekoliko dana nakon smrti jednog velikog čoveka od koga sam dosta toga u životu naučio) Miroslav Tamburić, FORCA, Požega

-